

SCA Wood Magazine

2/2022

DEN AKTIVT
BRUKADE SKOGEN

VÄGEN MOT
FOSSILFRIHET

TRÄBÅTENS
HANTVERK

Där tradition möter innovation

Polarbröd har anor från 1879, men fokus är på framtiden. Karin Bodin leder koncernen som är självförsörjande på förnybar energi och som strävar efter full hållbarhet.

Inte ens en procent av alla utslitna kläder återvinns till att bli nya kläder. Nästan all den energi, alla de bekämpningsmedel, utsläpp och föroreningar och allt det vatten och arbete som gått åt till att tillverka dessa fibrer kastas helt enkelt bort. Vi kan inte fortsätta så här.

Renewcell gör mode cirkulärt genom att återvinna textilavfall till ny råvara för mode. Med utgångspunkt i kunskaper från pappers- och massaindustrin siktar vi på att skala upp vår textilåtervinningsprocess för att till 2030 årligen förhindra att närmare 1,5 miljarder plagg bränns eller kastas på deponi.

Lär dig mer om vårt arbete för att #MakeFashionCircular på renewcell.com.

WE MAKE FASHION CIRCULAR.
RECYCLING CLOTHES FINALLY WORKS.

RENEWCELL

< Karin Bodin berättar om Polarbröds framtid efter den stora branden vid bageriet i Älvsbyn 2020.

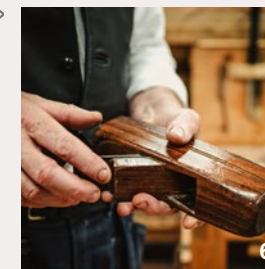
24

^ Stations- och kommunhus i trä tryggar Växjö.

^ Ulf Larsson, vd och koncernchef för SCA: "Som industri kan vi bli Europas motor i omställningen mot hållbarhet".

I händerna på en av Nordens mest ansedda träbåtsbyggare.

6

6 DET RÄTTA VIRKET

Materialet är av största vikt för träbåtsbyggaren Anders Annell.

10 HISTORISKT HUSBYGGANDE

Ta en trä- och tekniktur genom den moderna byggnadshistorien.

12 ETT VÄLKOMMET TILLSKOTT

Sågade trävaror av contortatall intar den europeiska marknaden.

16 DÄR TRADITION MÖTER INNOVATION

Polarbröd har en lång tradition av innovation. I dag är koncernen självförsörjande på förnybar energi.

34 DET SITTER I VÄGGARNA

Hur byggnadsvård blev hett genom ett populärt tv-program.

38 EN NORRLÄNSK KULTURKRAFT

Doften av trä får vd:n Anna Jirstrand Sandlund att känna sig hemma i Sara kulturhus.

40 FRAMTIDENS SMARTA SÅGVERK

Världens mest högteknologiska justerverk färdigställs i Bollsta.

44 PRODUCERAR EGEN PELLETS

Storinvestering skapar ökad nytta och hållbarhet vid Rundviks sågverk.

SCA Wood Magazine

2/2022

ANSVARIG UTVIGARE

Vanessa Pihlström

CHEFREDAKTÖR

Håkan Norberg

PRODUKTION

Frosting Kommunikationsbyrå

OMSLAGSFOTO

Paulina Holmgren

ÖVERSÄTTNING

Semantix

TRYCK

Stibo Complete, Katrineholm

PAPPER

Omslag: Munken Polar, 200 g

Inlägga: Munken Polar, 120 g

KONTAKT

SCA Wood
Skepparplatsen 1
851 88 Sundsvall

060-19 30 00
sca.com/trä

PRENUMERATION

scawoodmagazine@sca.com

SCA Wood Magazine trycks på FSC™-certifierat papper (FSC™ C012075). Produktionen strävar efter minsta möjliga miljöpåverkan och förordar ansvarsfullt skogsbruk.

Om du inte längre vill prenumerera på SCA Wood Magazine, kontakta scawoodmagazine@sca.com så avslutar vi omgående hanteringen av dina personuppgifter kopplade till denna prenumeration.

Kraften i långsiktiga relationer

V I ÄR GANSKA LIKA VARANDRA, vi människor. Det går därför att värdera ett marknadsläge hyfsat bra bara genom att titta på hur vänner, bekanta och kollegor beter sig.

Under pandemin var det många som snickrade på sina hus och byggde trall. Då var efterfrågan på virke större än utbudet under en period. När restriktionerna släppte passade allt fler på att resa. Då blev det trängsel på flygplatserna och försäljningen av impregnerat virke, som är vår mest konsumentorienterade produkt, minskade.

När marknaden svänger på det här sättet blir det tydligt hur bolag väljer att göra affärer. På SCA Wood jobbar vi långsiktigt med våra kunder, som består av allt från multinationella bygghandelskoncerner till stora som små vidareförädlingsindustrier, i många fall familjeägda i generationer. Vi värderar goda relationer och gemensam lönsamhet högre än att kortsiktigt följa marknadens rörelser. Vi har analyserat vad som fungerar väl på lång sikt och över konjunktursvängningar. Där har vi våra kunder och vår lojalitet.

Vårt sätt att långsiktigt bygga affärsrelationer är en stor anledning till att jag valt att stanna kvar inom SCA i över tjugo år. Det skapar en trovärdighet som jag står för. Långsiktighet är också något som präglar vårt arbete med energifrågor. Att ställa om energisystem är inget man gör och sedan ändrar igen ett kvartal senare. Det gör man för att man tror på det, och för att bygga en bättre och säkrare värld – och för att det är affärsmässigt smart, som Karin Bodin, koncernchef för Polarbrödsgruppen, berättar i det här numret av SCA Wood Magazine. Polarbröd är tack vare investeringar i vindkraft självförsörjande på förnybar energi.

Du kan också läsa om Anders Annell som handbygger, renoverar och restaurerar träbåtar, och om Erika Åberg, som inspirerar till hållbart byggande i tv-programmet Det sitter i väggarna. Och mycket mer.

Trevlig läsning!

MARKUS HENNINGSSON
MARKNADSDIREKTÖR, SCA WOOD

FOTO RASMUS HJORTSHOJ – COAST

Museum ger magiska sagor liv

FÖRFATTAREN H C ANDERSEN, älskad världen över för sina sagor, har tillägnats ett nytt museum i danska Odense. Visionen för museet var en poetisk arkitektur som gjuter liv i författarens konstnärliga universum, där magiska saker ständigt sker. Arkitekten Kengo Kumo och hans team har bland annat hämtat inspiration från sagan Eddonet där ett träd avslöjar en underjordisk värld som bjuder betraktaren på helt nya perspektiv. Museets byggnader i trä binds samman med just underjordiska rum, som i sin tur flätas samman med en förtrollande trädgård. Läs mer på hcandersenshus.dk.

Det rätta virket

EN TRÄBÅTBYGGARES ESSENS

Intresse, envishet och tur. Och så tillgång till rätt material. Det är receptet för träbåtsbyggande, i alla fall för Anders Annell, som har byggt och seglat båtar av trä i hela sitt liv. Sedan 1995 driver han Annell båtbyggeri på Värmdö i Stockholms skärgård.

”**M**EN BÅTARNA DÅ? Ska vi inte prata om båtarna?” Den första halvtimmen av vårt möte har vi ägnat åt hur det kom sig att Anders Annell blev båtbyggare, hans teori om att tur till viss del är genetiskt, och värdet av uppriktighet. Allt förtjänt av en egen berättelse. Men det var ju för båtarna vi hade kommit till hans verkstad på Värmdö i Stockholms skärgård. Båtarna och materialet som Anders bygger dem av – trä.

Träbåtsbyggare är en försvinnande skara. Och av de få som finns kvar har många sina varv förvånansvärt långt ifrån vattnet, liksom Annell båtbyggeri. En strandtomt är värd väsentligt mycket mer som plats för bostäder än för varvsverksamhet, så sjösättningarna sker numera via en tur med kranbil.

– Men vem är jag att döma? Jag skulle inte heller tacka nej till 40-50 miljoner om jag ägde en sån tomt, säger Anders.

Hans telefon ringer. Det är hans son, som hjälper till med sjösättningen av en av säsongens färdigbyggda båtar. Anders svarar lugnt.

– Ta blyad 98, det är inte så noga.

Han avslutar samtalet och ber om ursäkt för avbrottet. Något år tidigare hade sonen råkat fylla bensin i tanken på en båt med dieselmotor, så nu var han mån om att det skulle bli rätt.

ERFARENHET OCH YRKESKICKLIGHET

Anders Annell är en av Nordens mest ansedda träbåtsbyggare. Han berättar, dröjer med blicken, lyssnar, och yttrar ett lika välfunnet som välformulerat svar på varje fråga. Ibland en detaljrik berättelse, ibland kortfattat, närmast i rubrikform. Han utstrålar lugn och trygghet som går att känna igen i arbetet som han och hans fem kollegor utför i verkstaden. Det finns en tydlig avsikt i varje rörelse och detalj i deras många gånger flera år långa arbete med att bygga och restaurera

träbåtar. En slags självklarhet som kommer av lång erfarenhet och stor yrkesskicklighet, samtidigt helt utan åthävor.

– Det är ingen konst att bygga en båt! Det skulle ni också kunna göra, säger Anders till mig och fotografen Rania Rönntoft.

Vi är inte lika säkra.

Anders räknar upp ett båtbygges grundläggande beståndsdelar. Köl och stävar. Byggmallar, som ger båtens form. Bordläggning, som tillverkningen av båtens skrov kallas. (De enskilda plankorna i ett träskrov kallas bord.) Och så spanten, alltså den invändiga stommen.

– Sedan är skrovet i stort sett klart. Det är ganska enkelt. Det svåra är att göra det fort och bra.

EN LYXPRODUKT FÖR ENTUSIASTER

Resan till varvet på Värmdö går via två färjeturer, mellan kobbar och skär, och förbi flera småbåtshamnar. Bland de massproducerade skorvarna av kompositmaterial och plast syntes bara tre-fyra träbåtar. Så vem köper en sån? Anders ler.

– Jag har inget bra svar på det, men det är så klart en lyxprodukt att få en båt handbyggd åt sig. Det tar lång tid. En skärgårdssnipa på knappt ett ton, omkring 6,5 gånger 2,5 meter, med inombordsmotor, tar 800 timmar att färdigställa, säger han och fortsätter.

– Det är entusiaster, förstås. Folk är rädda för att det ska vara för mycket arbete med att ha en träbåt, men att underhålla en folkbåt* tar bara 40-50 timmar per säsong. Samtidigt tittar den genomsnittlige svensken på sin telefon fyra-fem timmar om dagen. Dessutom tar en plastbåt nästan lika mycket tid att underhålla som en träbåt, men den kräver mindre yrkeskunskap.

(*En folkbåt är en segelbåt som traditionellt byggdes i trä och med mast av trä, men som i dag även finns i glasfiberarmerad polyester med aluminiummast.)

I den stora verkstaden >
finns båtar i varierande
storlek och skick.

Annell båtbyggeri levererar en eller två nya båtar per säsong. Parallellt restaureras flera stora och små båtar, en del jättestora och en del mindre. Anders och hans kollegor underhåller och vinterförvarar dessutom alla båtar de byggt. Hittills har det blivit drygt trettio nybyggen, allt från små ekor till större motorbåtar, samt otaliga renoveringar.

ANRIKA METODER OCH VERKTYG

– Vi bygger traditionellt på så sätt att det ska gå att renovera båtarna. Man ska kunna skruva loss bitar och sätta dit dem igen, ingen quick fix med en massa balla material. Och så använder vi så lite lim som möjligt, säger Anders.

Hantverket har tusenåriga traditioner, med mängder av passningar och fastsättningar. Det kräver kunskap, engagemang och tålamod för att sammanfoga en båt i trä. Men åsikterna går isär om modernt träbåtsbyggande.

– En del tycker att jag är en närmast religiös bakåtsträvare, att jag borde använda mer moderna metoder, andra tycker att jag gör rätt. Men kunderna gillar det, säger Anders.

– Plast och trä går inte ihop, fortsätter han.

Varje skruv i varje båt doppas i en blandning av bivax och linolja innan den skruvas fast, vilket skyddar mot vatten och korrosion. Skruvarna försänks och döljs av träplugg.

– Och ska det vara hyvlat trä så ska det hyvlas, inte fräsas, för då ser det fräst ut. Sånt är roligt att nördra ner sig i, säger Anders.

FAKTA

Annell båtbyggeri startades 1995 och består av en grupp hängivna båtbyggare och båtsnickare. Anders Annell leder arbetet och är båtbyggeriets grundare.

Läs mer på annellbatbyggeri.se.

“Den passar min hand och låter mig komma nära materialet.” Anders om sin egentillverkade stamhyvel.

Ofta sker arbetet med egentillverkade verktyg, konstruerade för ändamålet. Som en kälhyvel av palisander med rundad sula och matchande skärstål. Eller en träklubba i pockenholz, ett av världens tyngsta och hårdaste träslag.

NÅGRA GULDKORN I VERKSTADEN

Anders ritar en del av båtarna själv, andra byggs efter uppdragsgivarnas önskemål och några kunder har egna ritningar.

– Det är en process man går igenom tillsammans, att bygga en båt. Jag och kunden behöver ha samma uppfattning om vad vi ska åstadkomma.

Vid restaurering av båtar är det till hjälp om originalritningarna finns kvar, som i fallet med Thelma, en utomskärsmotorkryssare byggd 1916. Båten var från början Göteborgs frivilliga motorbåtsflottills chefsfartyg under första världskriget och har därefter bland annat tjänstgjort som taxibåt i 50 år.

Thelma ritades av ingenjör Carl Gustaf Pettersson och konstruerades för Erik Wilhelm Flobeck, direktör vid Eriksbergs mekaniska verkstad i Göteborg. De gamla ritningarna hittade ägaren på Sjöhistoriska museet i Stockholm, där många av CG Petterssons ritningar finns bevarade. Det är för övrigt samma Pettersson som gett namn åt den välkända Petterssonbåten.

På Annell båtbyggeri riktas Thelmas skrov, hon får ny träspant, nytt däck och salongen och inredningen ska återställas till ursprungsskick.

Skrov, salong och inredning i mahogny, däck i oregon pine. Arbetet påbörjades 2019 och sjösättning är planerad till 2023.

I den stora verkstaden läggs även nytt däck i oregon pine på båten Gasta, konstruerad av Åke Améen 1936. Båten ska också få ny sittbrunn och inredning.

Där finns Delphin, en experimentell offshore-racer med väldigt vackra linjer och ett skrov som försöker efterlikna en delfin. Designen har dock ett minus, berättar Anders.

– Den går jättestarkt i vattnet, upp till två knop.

”MATERIAL ÄR EN GLÄDJE”

I verkstaden finns mängder av trä, av olika slag och i olika storlekar och utföranden. En tio meter lång ekplanka, långa längder kvistfri kärnfuru, och en del märkliga, knotiga trästycken ”som man kan göra snygga krokar och krumelurer av”, som Anders uttrycker det.

– Material är en glädje och ett intresse, men det är svårt att få tag på rätt trä för båtbyggande. På så sätt skulle det vara fint att bli bästis med SCA:s vd.

Anders lägger åtskilliga timmar per år på att besöka och tala med små sågverk runt om i Sverige. De gamla, stora och ibland krokiga träd som skulle passa honom perfekt är svåra att hitta. Och det stannar inte vid att hitta materialet, det gäller att veta hur det ska behandlas också. Därför började Anders odla svamp, för att lära sig mer om röta och kunna bygga båtar som bättre står emot elementen. Gemensamt för allt i verksamheten – material,

metoder, verktyg och båtarna själva – är historia och tradition. En båt har Anders tagit hand om åt tre generationer i samma familj. Och vid många restaureringar hittar han signaturer från människorna som byggt båtarna och de som tidigare har renoverat dem. Efter avslutat arbete sätter han dit sin egen, för eftervärlden.

Och så var det hans egen historia. Anders Annell byggde sin första träbåt redan som tolvåring, en isjakt som i dag ägs av en person i 85-årsåldern i trakten kring Gävle.

– Jag funderar på att försöka köpa tillbaka den.

Som ung vuxen hoppade han av studierna vid Kungliga tekniska högskolan, KTH, i Stockholm, för att i stället arbeta med båtar. På sin nya arbetsplats fick han i uppgift att renovera inredningen i en stor motorbåt.

– ’Det är inte för mig’, sa jag till ägaren, och fick i stället jobba med en jättestor segelbåt. Uppriktighet lönar sig.

Därefter gick Anders den numera nedlagda båtbyggarskolan på Ingmarsö, en utbildning som mer liknade en lärlingsposition, och så småningom startade han eget företag.

– Saker har skett i rätt ordning för mig, och jag har alltid haft fullt med jobb. Jag har haft tur! Vad seglar då Anders själv?

– Det varierar. Jag har en gammal skärgårdskryssare från 1899 som står här nere, men den har några hål i sig, säger han.

När blir den färdig?

– Strax innan jag sjösätter den. ☞

Trä genom åren

TEXT HÅKAN NORBERG ILLUSTRATION MIKAEL EJEMAR VIKSTRÖM

Byggnadsmaterial och teknik utvecklas ständigt och våra hus har sett väldigt olika ut genom åren, men en sak tycks bestå: trä. I skogstäta regioner byggdes hus tidigt av trä, och i dag är det efterfrågat som byggnadsmaterial över hela världen. Följ med på en kort genomgång av vilken roll trä har spelat för husbyggande genom historien.

1700-TALET OCH TIDIGARE

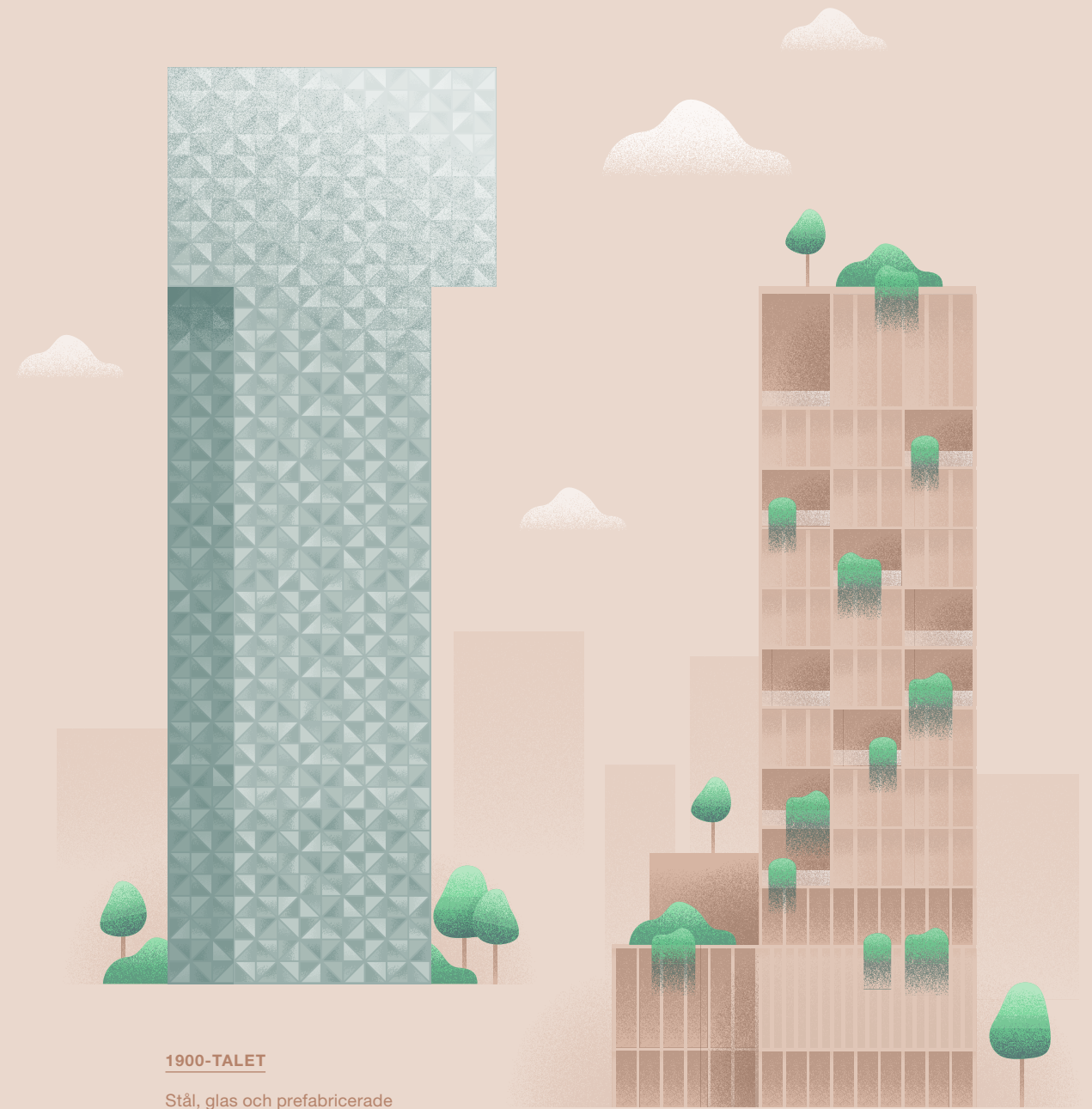
Innan den industriella revolutionen användes det byggnadsmaterial som fanns tillgängligt i naturen, nära byggplatsen. Det kunde vara sten, lera, växtfiber och, förstås, trä. Arbetskraft var ofta billig, men möjligheterna till förädling av material begränsad. I länder med mycket skog var timrade hus vanliga.

OMKRING 1800-TALET

Den industriella revolutionen gjorde det möjligt att mass-tillverka byggnadsmaterial som glas och tegel. Metall blev vanligare och materialvalet begränsades inte längre lika mycket av geografin. Trä levde kvar i stommar och tak, och nya sågar och sågmetoder introducerades.

TIDIGT 1900-TAL

Armerad betong och stål skapade nya möjligheter att bygga på höjden. Skelettbyggnadstekniken banade väg för ett nytt kapitel inom byggnadskonsten och hissen gjorde skyskraporna möjliga. I det sammanhanget var trä inte aktuellt som material, men mindre hus konstruerades fortfarande i trä.

1900-TALET

Stål, glas och prefabricerade betongelement möter behovet av att snabbt och effektivt uppföra nya byggnader i de växande städerna. Mindre bostads- och fritidshus i trä uppförs också med hjälp av förhandstillverkade delar. Inom den stora byggindustrin används trä mest i form av spånskivor och interiöra detaljer, sällan som huvudsakligt konstruktionsmaterial. I slutet av 1900-talet blir det tillåtet att bygga höghus av trä i Sverige, efter att lagstiftningen ändrats från materialkrav till funktionskrav.

2000-TALET OCH FRAMÅT

Materialens klimatpåverkan gör att betong och stål börjar ifrågasättas. Samtidigt har byggnadstekniken utvecklats så att det förnybara materialet trä kan övervägas till större och högre byggnader, vilket vi ser allt fler exempel på runt om i världen.

EN SNABBVÄXANDE NYKOMLING

TEXT KERSTIN OLOFSSON FOTO MICHAEL ENGMAN

Redan på 1950-talet började SCA söka ett snabbväxande trädslag att plantera på en del av sina marker. Flera kandidater sållades fram och slutligen föll valet på contortatall.
– Främst för den fantastiska växtkraften, men också för att det gick att få tag på riktigt bra frö. I dag kan vi konstatera att det var ett lyckat val, säger Per Persson, tidigare skogsvårdschef på SCA och som var med nästan ända från starten av SCAs contortasatsning.

ANLEDNINGEN TILL ATT SCA sökte ett nytt trädslag var en väntande svacka i virkesvolymerna en bit in på 2000-talet.

– Fram till mitten av 1900-talet bedrevs ett skogsbruk som gjorde att skogen blev alltmer utglesad i Sverige. Därefter kom vi i gång med plantering och sådd efter att ett område hade avverkats, vilket bidrog till att vi fick skogar med god tillväxt, berättar Per.

Men även om förändringen ledde till att det blev gott om ungsogar, skulle det under en period bli brist på skog som var mogen att avverkas.

För att säkra tillgången på råvara sökte SCA därför ett trädslag med snabbare tillväxt än svensk tall och gran.

– Och det fanns faktiskt riktigt många alternativ att undersöka, berättar Per Persson.

RÄTT FRÖ I FOKUS

Sembratall var ett exempel och lärk ett annat. En del lärk odlades redan i Sverige, men bristande tillgång på rätt sorts frö ställde till det.

– Att få tag i rätt frö är helt och hållet nyckeln till framgång. Fröet måste ha rätt ursprung, annars överlever inte träden, förklarar Per Persson.

Träden behöver vara anpassade efter det klimat och den dygnsrytm som råder på platsen där de ska planteras. Viktiga faktorer, som när träden ska göra sig förberedda för vintern och när de ska vakna upp igen till våren, styrs nämligen av deras gener. De lärkfrön som gick att köpa kom från dåvarande Sovjetunionen och hade ett ursprung som var lite för sydligt för att passa i norra Sverige.

Även för många andra trädslag var tillgången till rätt frö en begränsande faktor. Men för contortatall gick det bra – i Kanada gick det att få tag på frön med lämpligt ursprung.

METODISK UTVECKLING

– Min företrädare Stig Hagner gjorde ett otroligt jobb med att samla in fröprover från Kanada, starta olika försöksodlingar och göra mängder av utredningar. 1972 tog SCA beslutet att satsa, berättar Per Persson.

FOTO KRISTOFER LÖNNÄ

Strax därefter började planteringen av contortatall i större skala. Därmed började också ett metodiskt arbete med att följa upp hur man planterar och sköter contortatall på bästa sätt.

Genom åren har det funnits en hel del utmaningar, bland annat att lista ut hur man får träden att bilda ett stabilt rotsystem och att växa så rakt som möjligt.

– Vi har utvecklat allt från odlingsprocessen på plantskolan till markberedningen, alltså hur man förbereder marken där plantorna ska planteras. Vi har också kommit fram till exakt vilka punkter i markberedningen som är de bästa för att plantorna ska växa bra och vilka typer av marker som contortatall passar bäst på. På så sätt har vi kontinuerligt utvecklat virkeskvaliteten, säger Per Persson och fortsätter:

– Att vi hela tiden har gjort uppföljningar, fångat upp problem och gjort anpassningar utifrån det vi lärt oss har varit utmärkande för vårt arbete – och en viktig del i framgången.

FÖLJER HUNDRATUSENTALS PLANTOR

SCA gjorde bland annat försök där stora områden av contortatall planterades alldeles intill stora områden av svensk tall. På så sätt kunde man se både likheter och skillnader och komma fram till vilka skötselåtgärder som krävs för contortatallen.

SCA har också ett unikt system som gör att det går att följa samma planta genom hela ungdomsåren.

– Vi har följt upp hundratusentals plantor genom åren, såväl contortatall som svensk tall och gran. Det har gett oss en otrolig kunskap om vilka faktorer som påverkar utvecklingen hos unga träd. Den här metodiken kom verkligen till nytta när vi snabbt ville lära oss mer om skötsel av contortatall, säger Per Persson.

MER SKOG ÄN NÅGONSIN

Nu befinner vi oss mitt i den tid då virkessvackan skulle ha inneburit minskade uttag av virke, men faktum är att SCA aldrig har haft så mycket virke i sina skogar som i dag. Avverkningen har kunnat höjas allt eftersom, samtidigt som den stående skogen har ökat i volym. Contortatallen, och en noggrann skötsel av SCAs hela skogsinnehav, har varit avgörande för det.

– Vårt mål har hela tiden varit att framtida avverkningsmöjligheter ska vara minst lika stora, eller större, än dagens, säger Kalle Duvemo som jobbar med långsiktiga planeringsfrågor på SCA Skog.

Och satsningen på contortatall fortsätter. Contortatallen växer på 15 procent av SCAs produktiva skogsmark och ambitionen är att ligga kvar på den nivån.

– Contortatallen har en fantastisk tillväxt och dessutom bra motståndskraft mot flera sjukdomar och svampangrepp som brukar drabba svensk tall. Att den snabba tillväxten ger stora fördelar ur klimatsynpunkt, i och med att så snabbt binder mycket koldioxid, är givetvis också mycket positivt, avslutar Kalle. ☞

Ett tillskott i den gröna omställningen

TEXT KERSTIN OLOFSSON FOTO KRISTOFER LÖNNÅ

Sågade trävaror av contortatall blir ett välkommet tillskott på den europeiska trävarumarknaden, menar Anders Ek, tidigare ordförande för den europeiska branschorganisationen CEI-Bois.

– Det ökar tillgången på hållbar råvara och minskar därmed beroendet av fossila material. Det ska bli intressant att se vilka produkter som contortatallen kommer att passa bäst för, säger han.

TT BYGGA HUS OCH tillverka produkter i trä har många fördelar, inte minst är det ett viktigt bidrag till klimatomställningen.

– Träd binder koldioxid medan de växer och sedan finns den inlagrad i de trävaror som produceras. Trä är en råvara som är helt förnybar och som också kan ersätta fossila råvaror, därför vill vi använda den till väldigt mycket, konstaterar Anders Ek.

BEHOV AV MER VIRKE

I Sverige och på många andra håll växer skogen så att det knakar och tillväxten i Europa är större än avverkningen. Trots det är tillgången på virke begränsad.

– Det finns helt klart ett behov av mer virke i Europa. De senaste tio åren har efterfrågan på trävaror ökat markant och därför är det positivt att produkter av contortatall är redo att lanseras på marknaden. Nu gäller det att matcha contortatallens kvaliteter gentemot de typer av produkter som efterfrågas, så att man får ut det bästa möjliga av virket, säger Anders Ek.

EGENSKAPER FÖRE TRÄDSLAG

Han menar att det egentligen inte är så intressant vilket trädslag som exempelvis en möbel, en list eller en limfog är tillverkad av, eftersom slutkonsumenterna i regel inte bryr sig om det.

– Det som efterfrågas är produkter som fyller en specifik funktion. Så det viktiga är att beskriva contortatallens fysiska egenskaper utifrån olika parametrar, och inte att jämföra den med till exempel svensk tall eller andra trädslag.

Hårdhet, rötbeständighet, hållfasthet och hur mycket virket krymper är några egenskaper som avgör vad contortatallen är bäst lämpad för. Att pröva och få resultat från tredjepart tar i vissa fall lång tid. Just nu utvärderas hållfasthet och preliminära värden för maskinsortering kommer vid årsskiftet.

DOUGLASGRAN ETT LYCKAT EXEMPEL

Det finns flera lyckade exempel på främmande trädslag som har planterats i Europa och där trävaror av virket sedan har introducerats på den europeiska trävarumarknaden. Douglasgranen, som precis som contortatallen kommer från Nordamerika, började till exempel odlas i Europa under 1800-talet. I dag är det ett vanligt trädslag i skogarna i bland annat Tyskland och Frankrike, och produkterna som tillverkas av virket är väl etablerade.

– Frankrike är den största marknaden för slutprodukterna av douglasgran, som bland annat har bra egenskaper för att passa som ytterpanel eller terrassbrädor, säger Anders Ek.

TILLSKOTT I GRÖN OMSTÄLLNING

Och det är ju just egenskaperna man behöver fokusera på, enligt Anders Ek. Han betonar att egenskaperna till stor del styrs av hur träden har växt och inte bara av vilket trädslag det handlar om.

– Det går till exempel inte att jämföra douglasgran som har vuxit i Europa med douglasgran som har vuxit i Nordamerika. Deras egenskaper är väsensskilda. Och likadant är det med contortatallen.

I Nordamerika är contortatallen självföryngrad och växer tätt och långsamt. Tallarna blir smala och spikraka som störar och har därför fått namnet Lodgepole Pine. De svenska växtförutsättningarna är helt annorlunda.

I Sverige är contortatallen inte självföryngrad, utan planterad, och den växer snabbt och får långa kvistavstånd. Det innebär att det svenska virket inte alls liknar virket från contortatall i Nordamerika.

– Det gäller att hitta de produktischer som svensk contortatall passar för och att se till att det finns ett kontinuerligt flöde av contortavirke till kunderna. Då blir produkter av contortatall ett efterlängtat tillskott i den gröna omställningen! ☞

Där tradition möter innovation

TEXT HÅKAN NORBERG FOTO PAULINA HOLMGREN

Familjeföretaget Polarbröd har anor från 1879.
Karin Bodin leder koncernen som vilar på en lång tradition av innovation:
renklämman, färskfryst bröd och nu inom hållbarhet.
– Vår strävan mot full hållbarhet är både moraliskt rätt och affärsmässigt
smart. Att vi gjorde oss självförsörjande på förnybar energi har visat sig
vara väldigt bra nu, säger hon.

”Jag promenerade på en skogsstig tillsammans med en fransyska en gång, och hon tyckte att det var så svårt att gå på ett så ojämnt underlag. För mig är det helt naturligt med barren, rötterna, dofterna och årstiderna i skogen.”

ÄLVSBYN ÄR ETT LITET samhälle invid Pite älv i Norrbotten. Kommunen har omkring 8 000 invånare och 800 företag, bland dem några av Sveriges största inom sina områden. Polarbröd är ett av dem.

Ett par kilometer från centrum ligger Kanisberget, där två avgörande händelser för Polarbröd har utspelat sig. Den ena lade grunden för företaget som det ser ut i dag, den andra utgjorde en dramatisk omstart för verksamheten.

– Och när jag var liten sa mormor att jultomten bodde i Kanisberget, säger Karin Bodin.

Karin är femte generationen i bagarfamiljen som spridit bröddoft över byn sedan 1879. Hon tog över som vd för Polarbröd 2006 och är sedan 2016 koncernchef i Polarbrödsgruppen, som har över 260 medarbetare och omsatte 955 miljoner kronor förra året. Förutom brödbakning arbetar koncernens bolag med bland annat distribution, fastigheter och förnybar energi.

Men åter till Kanisberget. Det var där Karins mormor Greta Nilsson, hon som berättade om jultomten, började fylla sin servering med frysta smörgåsar för att sedan kunna tina dem och servera efter behov, utan svinn. Så föddes renklämman, den numera klassiska smörgåsen med renkött, och infrysningen var embryot till den så kallade polarmetoden, som Polarbröd begagnar än i dag; att frysa brödet så fort det kommer ur ugnen och låta det tina på väg till livsmedelsbutiken, så att det håller sig färskt.

Det var också på parkeringen vid foten av Kanisberget som Karin Bodin samlade sina medarbetare efter att bageriet brunnit ner till grunden natten mellan 23 och 24 augusti 2020.

Pandemin gjorde det omöjligt att hålla stormötet inomhus, så det var inför både medarbetare och journalister som Karin lovade att bygga upp bageriet igen, i Älvsbyn.

– Vi kommer härifrån, vi har enormt djupa rötter i Älvsbyn. Det fanns inte på kartan att bygga någon annanstans, säger hon.

ÖPPENHET OCH ÄRLIGHET

Det ser ut som en tanke att just Karin Bodin och Polarbröd skulle tala så öppet och direkt om något så stort och viktigt. Det är något med tonen i allt som företaget kommunicerar, något osedvanligt uppriktigt. Koncernens senaste hållbarhetsredovisning, till exempel, är frank på ett sätt som är ovanligt inom näringslivet. Där står att läsa om en IT-ansvarig som har lite för mycket ickedokumenterad information i huvudet. Ett ängsligare företag hade strukit den mening. Och angående planetens klimat skriver Polarbröd:

”Kunskap om hur allvarlig situationen är och att det finns lösningar skapar ett moraliskt ansvar att agera. [Att som företag inte ta ansvar för hur man påverkar miljön är] förkastligt ur ett medmänskligt perspektiv.”

Det är ord och inga visor.

– Forskarna har många svar som vi i näringslivet måste lyssna på, säger Karin Bodin.

Apropå klimatfrågan har hon sagt att det spelar ingen roll att man är bäst i klassen, om hela systemet är ohållbart.

– Vi är väl bara så, öppna och personliga, och vi har inte fått några problem av det. Tvärtom. Det är enklare med ärlighet. Om man friserar berättelser är det lätt att det börjar skeva, att man låtsas.

◀ Karin Bodin på koncernkontoret i Älvsbyn. På väggen hänger porträtt av morfar och mormor Gösta och Greta Nilsson, och Karins syster Anna Borgeryd.

FAKTA POLARBRÖD

Bolaget bildades 1972 av Greta och Gösta Nilsson, men historien om Polarbröd började redan 1879 när bagaren Johan Nilsson kom till Älvsbyn från Göteborg. Företaget ägs i dag av barn, barnbarn och barnbarnsbarn till Greta och Gösta. Koncern-*vd* är Karin Bodin, femte generationen i familjen. Polarbröds *vd* är Anders E Johansson.

Polarbröds två bagerier ligger i Älvsbyn i Norrbotten och i Bredbyn i Ångermanland. Företaget har också kontor i Umeå.

– Ta branden till exempel. Det var fruktansvärt hemskt, men kanske också klantigt. Hur kunde det få ske? Varför hade vi inga sprinklers? Började branden i en degklump? Brandorsaken vet ingen helt säkert, inte vi heller, och då säger vi som det är. Jag tycker att man måste våga vända och vrida på frågor. Tack och lov kom ingen människa till skada.

SJÄLVFÖRSÖRJANDE PÅ FÖRNYBAR ENERGI

I oktober 2021, bara 14 månader efter branden, kunde processoperatören Medina Kapidzic ta emot den första kakan i Polarbröds nya bageri i Älvsbyn.

– Jag kunde inte sluta gråta. För jag skickade också in den sista i gamla bageriet. Det var ju jag som startade linjen som började brinna, berättade hon för tidningen Arbetet.

Den nya produktionslinjen kan leverera uppemot 2 700 kilo bröd i timmen. Det är nästan

hälften så mycket som de tre linjerna i det gamla bageriet kunde baka tillsammans. Och det finns plats för ytterligare tre produktionslinjer.

Effektivitet och hållbarhet var i fokus under återuppbyggnaden. Spillvärme från den stora kylanläggningen, ventilationen och andra delar av processen används för att värma lokalerna och producera varmvatten. Men frågan om hållbarhet och energiförsörjning har varit aktuell mycket längre än så.

För snart tio år sedan började Polarbröd titta på möjligheten att bli självförsörjande på förnybar energi. Koncernen har i dag fem vindkraftverk som producerar mer el än vad verksamheten förbrukar, under 2021 cirka 28 gigawattimmar.

– Vi började arbetet utifrån övertygelse, att det var rätt. På sikt har det visat sig vara affärsmässigt fördelaktigt, säger Karin.

FOTO POLARBRÖD

^ Polarbröds bageri i Älvsbyn totalförstördes i en brand i augusti 2020.

FOTO POLARBRÖD

> Den första nya produktionslinjen testkördes 14 månader efter branden.

Affärsmässigt fördelaktigt kan vara en ordentlig underdrift hösten 2022, när Europa förbereder sig på en vinter präglad av den pågående energikrisen. Polarbröds hållbarhetsinsatser har blivit en konkurrensfördel. Och jakten på fler områden att förbättra fortsätter.

– Restströmmar, till exempel. Vi ska sluta att prata om spill. Det som inte känns som en tillgång för oss kan förädlas. Av deg- och brödspill går det till exempel att tillverka veganskt protein eller öl. Och vi har fler idéer, men de är hemliga än så länge.

Många av utmaningarna ligger tidigare i produktionskedjan. Hur ska till exempel odling av spannmål ske i tillräckligt stor skala, samtidigt som jordarna mår bra? Här söker Polarbröd samarbeten med leverantörer som vill vara med på resan mot helt hållbara råvaror.

Det finns också utmaningar längre fram i

kedjan. Förpackningar och frakt, till exempel. Och att livsmedelsindustrin förväntas ha väldigt många varor tillgängliga hela tiden, men samtidigt undvika svinn.

– Vi konsumenter kanske inte kan välja precis vad vi vill, när vi vill. Och vi kanske måste äta andra saker än vad vi äter i dag. Samtidigt vill vi människor ha positiva alternativ för att ändra våra vanor, säger Karin.

STOLTHET OCH SAKNAD

Hon är stolt över sitt arv, ett familjeföretag som tillverkar bröd av råvaror enbart från växtriket. Karin och hennes äldre syster Anna Borgeryd blev delägare redan som tonåringar och drev företaget tillsammans under flera år, tills Anna gick bort i cancer 2019.

– Jag förlorade både en syster och någon som kompletterade mig väldigt bra i jobbet. Saknaden

är fortfarande enorm, att inte kunna prata med henne, hennes klokhet och visioner.

Karin beskriver sin syster som en drivande kraft för förnyelse och någon med en unik förmåga att tänka annorlunda, inte minst inom hållbarhetsområdet. Oersättlig, förstås.

– Men om vi ska fortsätta i hundra år till så behöver vi människor som är framåt och modiga, som Anna var.

Med det nya bageriet på plats och en sommar med god försäljning bakom sig blickar Karin Bodin framåt. Och hon är tacksam för det stöd som människor visat företaget i samband med branden.

– Nu känns det som att nästa kapitel kan börja.

Hon berättar att verksamheten ska vara helt cirkulär år 2032, och att hälften av intäkterna då ska komma från saker som företaget inte gör i dag.

– Varför? För att ha något att sträva mot! ☺

^ Karin Bodin vid foten av Kanisberget, där hon åkte skidor under uppväxten och där hennes mormor uppfann den frysta renklämman.

KONSERTHALL INSPIRERAD AV INSTRUMENT

EN KONSERTHALL FORMGIVEN som ett enormt träinstrument har byggts hos den japanska musikhögskolan Toho Gauken i Tokyo. Åhörarna tar numera plats i en bokstavig resonanslåda med KL-träpaneler av cederträ och cypress. Tack vare konstruktionen med en veckad geometri fungerar panelerna både som bärande stomme och ljudreflektorer som ger den utmärkta akustik salen behöver. Det musikaliska temat fortsätter i exteriören, där ett tunt trågaller breder ut sig som en association till instrumentsträngar. Arkitekt Kengo Kuma ligger bakom verket.

FOTO WASUMI-KOBAYASHI/KEJU PHOTOGRAPH OFFICE

FOTO WASH BAKER

Fascinerande former

SURREALISTISKA OCH fantasieggande rotsystem som spränger genom väggar och tak tar andan ur galleribesökare världen över. Att de storskaliga installationerna består av tusentals bitar av återbrukat plywood, kan vara svårt att tro. Men den brasilianske konstnären Henrique Oliveira har specialiserat sig på att gjuta liv i delar från plank som omgärdat byggarbetsplatser i hans hemstad São Paulo. Slitage, väder och vind har först satt sina spår i materialet, innan konstnären sammanfogat bitarna och skickligt förvandlat dem till fascinerande skulpturer med organiska former som utmanar åskådarnas rumsuppfattning.

Byggsats för framtidens ingenjörer

GRÄVMASKINER, HJULLASTARE OCH DUMPRAR fascinerar barnsinnen. Därför har leksakstillverkaren Brio och Volvo Construction Equipment gått samman för att skapa den nya byggsatsen Brio Builders med entreprenadmaskiner i bokträ som har realistiska funktioner. Tanken är att bygga vidare på barnens upptäckarlust och glädje – och lägga en god grund för framtidens ingenjörer som ska fortsätta utveckla samhället. Byggsatsens delar gör att maskinerna kan varieras och byggas om efter eget tycke. Brios ambition med träleksaker av hög kvalitet är också att de ska kunna gå i arv och stimulera kreativiteten i flera generationer.

FOTO VOLVO CONSTRUCTION EQUIPMENT

Lyft blicken i Växjö stations- och kommunhus och detta är vad du ser.

ETT OFFENTLIGT VARDAGSRUM I TRÄ

TEXT HÅKAN NORBERG FOTO FELIX GERLACH

Ljust, öppet och hållbart – och en mötesplats för både invånare och besökare. Så beskriver Växjö kommun sitt kombinerade stations- och kommunhus i trä, som invigdes förra året. – Det bästa sättet att skapa ett tryggt centrum i en stad, är att se till att fler människor intar platsen, säger Anna Tenje, kommunstyrelsens ordförande.

Huset rymmer en offentlig mötesplats på omkring 780 kvadratmeter kallad Växjös vardagsrum.

◀ I kommunens lokaler finns cirka 600 arbetsplatser.

Anna Tenje, kommunstyrelsens ordförande i Växjö.

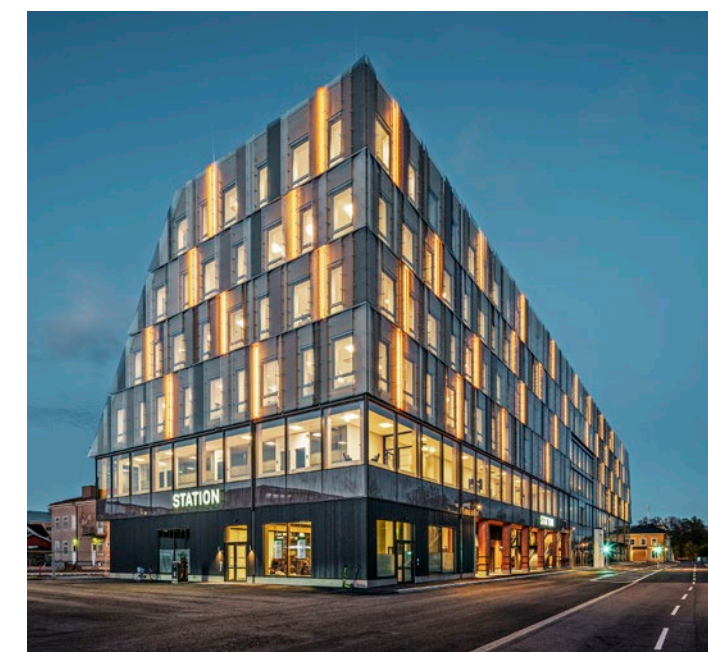
Niklas Kummer, uppdragsledare och arkitekt på Sweco.

FAKTA

Växjö stations- och kommunhus är byggt med gran och furu, och till viss del även bok. Pelare och balkar är av limträ, med källarplan och trapphus i betong. Exteriört har huset stående träpanel, skivfasad med glasbeklädnad samt fasadglas.

Byggnaden är projekterad och kvalificerad enligt certifieringen Miljöbyggnad guld. För att nå den nivån behöver krav på allt från dagsljusinsläpp, radon och energiåtgång, till fuktsäker byggnation, bra inomklimat och miljögodkända val av byggmaterial, uppfyllas.

Byggnadens trästomme har lägre energiförbrukning än Boverkets krav.

Byggnadens exteriör består av olika fasadbeklädnader.

VÄXJÖS KOMBINERADE stations- och kommunhus är en 16 400 kvadratmeter stor träbyggnad, med två lutande fasader och stora glaspartier. Huset är sju våningar högt och i mitten av huskroppen flödar dagsljuset genom alla våningsplan.

– Det är skickligt gjort med lutningen på fasaden, så att ljuset kommer in på rätt sätt, säger Niklas Kummer, uppdragsledare och arkitekt på Sweco.

Sweco ansvarade för projektering och vidareutvecklade den ursprungsdesign från White arkitekter.

Huset stod färdigt i februari 2021, kommunens verksamhet flyttade in i maj och i augusti öppnade stationen för allmänheten.

RENOVERA ELLER BYGGA NYTT

Innan beslutet om bygget fattades 2017 stod Växjö kommun inför ett vägskäl. Det dåvarande kommunhuset hade för stora utrymmen, dåligt

ventilation och ojämn temperatur. Det var gammalt, slitet och i stort behov av renovering. Samtidigt var stadens stationshus för litet för den ökande kollektivtrafiken. Då föddes idén att kombinera de två funktionerna i en ny, gemensam byggnad.

– När beslutet togs visade beräkningar på en sänkning av årshyran på 4,3 miljoner kronor i jämförelse med att stanna kvar och renovera det dåvarande kommunhuset. Och även om stationshuset bara hade 15 år på nacken så hade det redan blivit för litet, säger Anna Tenje och fortsätter.

– Vi vill vara i hjärtat av centrum, nära medborgarna. Vad är då bättre än att kommunens över 500 medarbetare arbetar vid en av stadens mest besökta platser? Med så många människor i rörelse i området kan Växjö station bli den tryggaste i landet.

Det nya huset står på samma plats som den gamla stationsbyggnaden. Och i det gamla kommunhuset planerar kommunen att bygga bostäder, som är en bristvara i centrala Växjö.

FLER STORA TRÄHUS

Förutom det unika ljusinsläppet och inslagen av trä, i både stomme och inredning, strävar byggnaden efter att knyta samman stadskärnan med resten av världen, via tågen.

– Det finns en tanke med att man kan se igenom huset. Från gågatan fortsätter liksom staden genom huset, till spåren, säger Niklas Kummer.

Han och hans kollegor ser fram emot att arbeta med fler stora träbyggnader i framtiden, av både etiska och estetiska skäl.

– Vi måste komma ifrån det fossila byggandet och satsa på förnybart. Och designmässigt är det alltid spännande med nya möjligheter och material. Trä ger rena och bullerfria byggarbetsplatser, och trähus är väldigt trevliga att befinna sig i. ☺

A portrait of Ulf Larsson, a middle-aged man with short, light brown hair, wearing a dark blue blazer over a light blue button-down shirt. He is looking directly at the camera with a serious expression. The background is a blurred outdoor setting with green foliage and a bright sky.

”En aktivt brukad skog är vägen framåt.”

TEXT HÅKAN NORBERG FOTO KRISTOFER LÖNNÄ

Ulf Larsson är vd och koncernchef för SCA.
I våras utsågs han även till ordförande för branschorganisationen Skogsindustrierna.
Ulf är jägmästare från Norrbotten med en stark tro på skogens kraft.
– Är man skogsägare bryr man sig om sin skog. Och som industri kan vi bli Europas motor i omställningen mot hållbarhet, säger han.

ULF LARSSON

Ulf Larsson började på SCA 1992 och har haft en rad ledande roller inom skogsindustriverksamheten. Han har varit vd och koncernchef för SCA sedan 2017. I april valdes han till ny ordförande för branschorganisationen Skogsindustrierna, som verkar för att stärka medlemsföretagens konkurrenskraft och öka användningen av skogsbaserade produkter. Uppdraget sträcker sig över två år.

Läs mer på sca.com och skogsindustrierna.se.

”Jag tror att vi kommer att se allt mer trä för synliga applikationer i framtiden. Vår fura har kvaliteter som gör att den gärna får synas, i stället för att användas som konstruktionsvirke.”

S **KOGSINDUSTRIN** investerar 15 miljarder kronor per år i Sverige. Näringen har 115 000 anställda och en nettoexport på 140 miljarder kronor. Det är ingen tvekan om att branschens ekonomiska betydelse för landet är stor. I det offentliga samtalet är det dock ofta klimat- och miljöfrågan som får störst utrymme när skogen kommer på tal.

– För det första måste vi hålla isär klimat och miljö, säger Ulf Larsson.

Så vi börjar där.

SKOGEN OCH KLIMATET

Så här definierar Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, SMHI, klimat: ”Med klimat menas en beskrivning av vädrets långsiktiga egenskaper mätt med statistiska mått. Klimatet kan därför bara ’observeras’ indirekt, genom insamling och analys av väderobservationer under en längre tid.”

Med ”längre tid” avses ofta en period på omkring 30 år.

– Den växande skogen binder koldioxid, och genom att ersätta fossila bränslen och material med förnybara blir skogens klimatnytta ännu större, säger Ulf och fortsätter.

– Vi behöver titta på skogen som mer än bara en kolsänka. Om vi skulle låta all skog stå, så binder vi mer kol på kort sikt, men då kan vi inte heller ersätta fossila material. Och på lång sikt

släpper den gamla skogen ut koldioxid. Det är den aktivt brukade skogen som ger de positiva effekterna.

Han anser att frågan om substitution till viss del har försvunnit i debatten, alltså det klimatmässiga värdet av att ersätta fossila material som cement och stål med förnybara material som trä.

– Majoriteten av det sågade timret går till långlivade produkter som kan ersätta fossila alternativ, övrigt blir till lastpallar och emballage. Av spån och flis kan vi tillverka byggskivor, som också har lång livslängd, eller biobränsle, säger Ulf.

Han berättar att SCA:s verksamhet är klimatpositiv, bland annat tack vare de växande skogarna. Totalt är koncernens klimatnytta 10,5 miljoner ton koldioxid per år, vilket är mer än utsläppen från Sveriges alla personbilar.

SKOGEN OCH MILJÖN

Begreppet miljö är brett och kan handla om fysiska, sociala och kulturella faktorer i naturliga eller bebyggda miljöer, vilka människan interagerar med. I det här sammanhanget avser miljö i första hand vår livsmiljö, vars tillstånd och kvalitet kan påverkas av människans verksamhet.

– Sverige och Finland har ett unikt skogsbestånd jämfört med övriga Europa, och vi återplanterar på ett sätt som man inte gör på andra platser. Varje avverkat träd ersätts med minst två nya. Och som skogsavverkningssystem är kalhyggesavverkning överlägset bäst, säger Ulf.

För närvarande är den årliga tillväxten i SCA:s skogar 10,5 miljoner kubikmeter. 1,4 miljoner kubikmeter går förlorat genom att träd dör av naturliga orsaker, till exempel genom stormfällning, och SCA avverkar varje år 5,2 miljoner kubikmeter. Kvar blir en nettotillväxt på nästan 4 miljoner kubikmeter skog.

– Vi avverkar ungefär en procent av skogen per år, på olika platser, och vi bränner omkring 500 hektar, för att det ska finnas livsbetingelser för djur och växter som kräver brandhärjad mark, säger Ulf.

Skogen har olika värden och användningsområden för olika människor och grupper. Jägare vill till exempel ha mycket älg, medan skogsägare vill hålla nere stammen på grund av viltskador.

– Jag har respekt för att alla inte tycker likadant. Jag tycker till exempel att en fint gallrad ungskog är det vackraste som finns, medan andra inte alls håller med, säger Ulf.

– Vi har 330 000 skogsägare i Sverige och alla tycker olika, så redan där har vi stor mångfald. Modellen med frihet under ansvar fungerar, den enda regeln vi egentligen behöver är den om återplantering.

FRAMTIDEN FÖR SKOGEN

Efterfrågan på trävaror ökar i hela världen, ofta av hållbarhetsskäl. Och den globala övergången från en fossil- och oljedriven ekonomi till framtidens el- och bioekonomi är fortfarande i sin linda.

– Trots det är hållbarhetsnyttorna redan tydliga.

Klimatnyttan av ett aktivt skogsbruk och produkter från skogen har ökat med 46 procent under de senaste 30 åren, enligt en ny rapport från Skogsindustrierna, säger Ulf.

– För både klimatet och för svenskt välstånd tycker jag att vi ska fokusera på att aktivt bruka skogen så bra vi kan. Mer virke, massa och papper är bra för miljön – och bra för aktiebolaget Sverige. 🌲

INSPIRERAR TILL

HÅLLBART BYGGGANDE

TEXT LINUS BRÄNNSTRÖM FOTO LINA ÖSTLING

Erika Åberg hade aldrig ens drömt om att bli tv-stjärna. Men med *Det sitter i väggarna* har hon tagit klivet in i svenska folkets hjärtan, samtidigt som hon bidragit till att byggnadsvård nu är hetaste mode.

– Det är en bekräftelse på att folk har ett sug efter något annat än slit och släng, säger hon.

OLKKÅR OCH byggnadsantikvarie är två ord som mycket sällan används i samma mening. Men när man talar om Erika Åberg är det för en gångs skull befogat. Som programledare för Sveriges televisions *Det sitter i väggarna*, har hon gjort byggnadsvård trendigt och linoljefärg till ett givet samtalsämne på parmmiddagar.

Att hon skulle bli tv-stjärna var dock knappast självklart.

– Herregud, jag hade aldrig haft något sug efter det. Tvärtom var jag väldigt blyg. Jag brann ju för byggnadsvård och ville att folk skulle få veta att det fanns alternativ till gipsskivor och plastfärg, men hade aldrig sett mig själv som ansiktet utåt för det. Så när de som gör programmet hörde av sig fick jag ett redigt stresspåslag, berättar Erika Åberg.

De letade efter en kvinna som kunde byggnadsvård i både teorin och praktiken. Självt var hon skeptisk men ställde till slut upp.

– När programmet väl blev av fick jag så fin respons från tittarna, då blev jag lugnare och växte med uppgiften. Nu tycker jag till och med att det är riktigt roligt!

När den första säsongen sändes 2015 visste ingen hur intresset för hållbar byggnadsvård och historier om helt vanliga gamla hus skulle se ut. Men *Det sitter i väggarna* blev en oväntad jättesuccé och nu har Erika Åberg gjort åtta säsonger – först med historikern Christopher

O'Regan vid sin sida och numera med Antikrundan-bekanta Rickard Thunér.

– Det är ju helt fantastiskt. Det är så himla roligt att folk intresserar sig för byggnadsvård och historia, att man uppskattar allt slit som generationerna före oss har gjort för att bygga upp små byar, gårdar och landskap, säger Erika Åberg.

Under åren som gått sedan premiären har också hållbarhet hamnat högst upp på dagordningen.

– Då var det mest kläder och mat man tog upp när man pratade om hållbarhet. Byggindustrin var ganska långsam på att ställa om och släpar väl efter fortfarande. Men många kollegor och hantverkare som jag träffar berättar att det nu är lättare att diskutera restaureringsprojekt för man kan referera till *Det sitter i väggarna*. Man har sett vad som är möjligt och man har blivit medveten om alternativa material, metoder och tillvägagångssätt.

Erika Åbergs eget intresse för arkitektur och inredning väcktes i gymnasiet. Då hade hon ingen aning om att det fanns ett yrke som hette byggnadsantikvarie, men några år senare kom hon i kontakt med Svenska byggnadsvårdsföreningen och hamnade på ett av deras läger.

– Jag fick prova på olika hantverk men också resonera kring vad vi bevarar och varför. Att man kan tänka på byggnader som historieböcker, vad säger de om vårt samhälle? Det tyckte jag var väldigt intressant, säger Erika Åberg.

Det ledde i förlängningen till att hon kom in på byggnadsvårdsutbildningen vid Högskolan på Gotland.

– De första åren var hälften teori och hälften praktik, vi fick åka runt till alla små verkstäder på ön och lära oss av snickare, stukkatörer, smeder, plåtslagare och målare. Det var helt fantastiskt.

BYGGNADSVÅRD HAR BLIVIT TRENDIGT

2003 fick hon sitt första jobb på Länsmuseet Gävleborg.

– Då fattade folk inte vad jag gjorde när jag sa att jag var byggnadsantikvarie, de blandade ihop det med arkivarie eller så hade de någon uppfattning om att det var någon som sa nej till allt. Men i dag blir människor eld och lågor när de får veta vad jag jobbar med och vill visa bilder på sina sommarstugor och berätta hur de har restaurerat fönstren. Jag tänker att det har att göra med den allmänna trenden om närödlad, småskalighet och miljömedvetenhet – byggnadsvårdstrenden passar in där som hand i handsken.

Numera är Erika Åberg egenföretagare och vid sidan av tv-jobbet skriver hon böcker och håller föreläsningar. I höst är hon aktuell med både den åttonde säsongen av Det sitter i väggarna och en ny bok med samma titel med tips till den som vill lära sig mer om sitt eget hus.

Själv bor hon med man och barn på en gammal bondgård söder om Gävle. Bostadshuset har

familjen restaurerat och renoverat under många år och nästa projekt är att anlägga en ekopool som är tänkt att likna en skogstjärn.

Erika Åberg berättar om hur de bevarat "årsringar" i huset, som funkisköket som fanns där när de flyttade in.

– Byggåret behöver inte styra allting. Det är inte så bostadshus har sett ut utan de har utvecklats. Behoven ändras, man får fler barn och bygger ut med fler rum. I det här fallet så kom det en mer bekväm köksinredning på 50-talet med snedställda luckor och rostfria diskbänkar. Det tycker jag gott att man kan se, i stället för att riva ut det och skapa ett pärlspontkök som man tror att det såg ut förr. Man vill ju ändå inte bara ha vedspis och kallvatten i kranen, säger hon.

Tänket med "årsringar" är också applicerbart när det gäller att bygga nytt.

– Jag tycker att man ska se äldre bebyggelse som en resurs. Det handlar om att ta tillvara på det som redan finns innan man förbrukar mer resurser. Gamla hus kan moderniseras på ett varsamt sätt som bevarar karaktärsdragen, säger Erika Åberg.

– Men naturligtvis behöver man också bygga nytt för befolkningen växer och vi får nya behov. Då kan man lägga det som årsringar bredvid, i stället för att riva en gammal stadskärna kan man bygga nya hus utanför. Eller som vi har gjort på vår gård där vi har kvar boningshuset, ladugården och vedboden men har byggt ett orangeri vid sidan om. Det blir en årsring från vår tid och i de bästa fall ger det spänst till kulturmiljöerna, att man inte bara konserverar utan också utvecklar.

FÖRNYBARA RESURSER FRÅN HISTORIEN

Erika Åbergs morfar var målare och hennes farfar var murare. Under deras liv förändrades de respektive yrkena radikalt.

– De var väldigt uppskattade för sin yrkesskicklighet. Farfar kunde mura valv och morfar kunde göra marmorimitationer. Men i och med miljonprogrammet skulle allt gå

◀ Sedan Erika Åberg började som programledare för Det sitter i väggarna har hon fått utmärkelser som Årets byggnadsvårdare och Årets inredningsinspiratör. "Att jag kan nå ut till många med det här budskapet om hållbart byggande, som är så viktigt, är verkligen en ynnest. Jag är väldigt tacksam över att jag är så lyckligt lottad att jag får göra min röst hörd", säger hon.

FAKTA

Namn: Erika Åberg

Ålder: 45 år

Gör: Byggnadsantikvarie, författare, föreläsare och programledare.

Bor: På en gammal bondgård söder om Gävle med make, två barn, katter, höns och kaniner.

Aktuell: Med den åttonde säsongen av SVT-programmet Det sitter i väggarna, där vanliga familjer får lära sig mer om sina hus historia samtidigt som de får hjälp med varsam och hållbar restaurering. Ger också ut boken Det sitter i väggarna på Norstedts i november.

◀ "Att använda byggande och renoverande som en kreativ process tycker jag är så härligt. När det är som bäst och man står där med hammaren eller penseln och bara känner hur tiden upphör att existera. Jag kan tänka mig att det är som en musiker som sitter med sitt instrument och bara försvinner i det", säger Erika Åberg.

mycket fortare, man jobbade storskaligt och med nya typer av material. Stora betongelement sammanfogade med PVC-fogar som visade sig göra både människor och hus sjuka samtidigt som målarna blev allergiska av plastfärger, berättar hon.

– Det är inte så att jag vill att man ska gå tillbaka och bara använda det som nu är byggnadsvårdens material. Men man bör ändå fundera över vad man gör för människor och miljön.

Därför tycker hon att det är spännande med dagens storskaliga byggprojekt i trä.

– Flerfamiljshus i trä, till exempel. Det är väldigt kul att se. Det känns verkligen som att det är framtiden, så länge man kan bedriva ett hållbart skogsbruk, säger Erika Åberg.

Hon ser det också som att man lär av historien.

– Det handlar ju om att man är på jakt efter förnyelsebara resurser. Betong, stål och glas ligger i topp när det gäller energiförbrukning så man försöker titta på alternativ och genom det tycker jag att man sneglar bakåt i tiden. Vad har vi för resurser här? Hur har man byggt? Vad är det som funkar och hur lång hållbarhet har det? Det är väldigt intressant att följa.

Just det historiska perspektivet gör också att trä påverkar oss på något slags djupare plan.

– Det är ett material från naturen som ger någon klang i oss som varelser eftersom vi har levt i skog under årtusenden. Hur det rör sig, hur det åldras, när man bygger med det och känner doften. Det är nog både känslan och hörseln, och doftsinnen. Allt som tilltalar oss, säger Erika Åberg. ☞

FOTO MARIA ROSENLOF / SVT

En norrländsk kulturkraft

TEXT HÅKAN NORBERG FOTO SARA KULTURHUS

Som 19-åring flyttade Anna Jirstrand Sandlund från Östergötland till Norrbotten för att studera musik. I dag är hon vd för Sara kulturhus i Skellefteå och sedan länge en stark kulturkraft i Norrland.
– Jag tycker om att skapa förutsättningar för andra, säger hon.

DET ÄR VÅREN 2022 och Anna Jirstrand Sandlund har nyligen tillträtt som vd för Sara kulturhus i Skellefteå. Hon beskriver de tre första veckorna på jobbet som ett helt år i miniatyr, med rekryteringar, styrelsemöten och personaldagar.

– Ett härligt crescendo! Jag har blivit så väl mottagen, alla vill hjälpa till, säger hon.

Anna Jirstrand Sandlund har tidigare varit länsmusikchef för Norrbottensmusiken, chef för programavdelningen Umeå kultur, programchef vid kulturhuset Väven i Umeå, programchef för Konsert och kongress vid Kulturens hus i Luleå, samt vd för stiftelsen Festspelen i Piteå.

– Det är fantastiskt att kunna bo i Piteå och ändå ha möjlighet att vara med och bygga upp så pass olika kulturverksamheter, i olika städer, säger hon.

– Jag tycker att det är roligt att vara med i uppstarts- och förändringsprocesser. Där kan jag bidra för att verksamheter ska komma igång. Jag har växlat mellan arrangörsledet och producentledet, och det är värdefullt att ha erfarenhet från båda sidorna.

Hon växte upp i en stark blåsorkestertradition i Linköping, vilket präglade hennes studier och

yrkesval. Hennes bana som flöjtist började med studier vid Framnäs folkhögskola utanför Piteå och fortsatte med Musikhögskolan i samma stad.

– Jag spelade flöjt ganska länge, men till slut väljer man att stå på scenen eller bakom den. Jag valde bakom, och började arbeta som producent. Den bakgrunden gör att musikerna vet att jag förstår dem.

Flytten norrut för studier gjorde också att hon hittade sitt nya hem, Piteå.

– Men det var först efter studierna som jag stannade kvar över sommaren och fick förstå värdet av ljuset och uppleva den norrländska sommaren. Numera är det här mitt hem. Det är här jag har mina barn och det sociala livet.

Och en dryg timmes bussresa bort har hon jobbet, i en av världens högsta träbyggnader.

– Jag växte upp i en familj som älskade att plocka bär och svamp, och jag lekte också mycket i skogen som barn. Skogen är en trygg plats för mig, där jag kan vila upp mig. När jag för första gången kom in i Sara kulturhus gjorde doften av trä att det kändes som att komma hem. ☺

Här intill skriver Anna Jirstrand Sandlund själv om sin första tid som vd för Sara kulturhus. >

Den ljuvliga doften av trä

DOFTER HAR VERKLIGEN FÖRMÅGAN att väcka minnen, något som Marcel Proust skildrade i På spaning efter den tid som flytt. Där låter han doften från lindblomste och en madeleinekaka öppna dörren till det förgångna.

När jag för första gången som nyutträd vd för Sara kulturhus i Skellefteå går in genom dörrarna till det magnifika tjugo våningar höga trähuset slår en ljuvlig doft av trä emot mig. Genast slungas jag tillbaka till mina barndoms somrar i skogarna runt sjön Sommen i södra Östergötland.

Att få jobba i ett hus som väckt så mycket uppmärksamhet, inte minst för sin förmåga att bidra till långsiktig hållbarhet, förpliktigar. Att jag själv har valt att busspendla är både mitt bidrag till att agera hållbart och ett bra sätt att börja och avsluta arbetsdagen. Bussätet är en alldeles utmärkt plats för kontorsarbete, och när jag väl är på plats kan jag vara tillgänglig för mina kollegor, vår publik och våra besökare.

Sara kulturhus är ett nästan 80 meter högt multifunktionellt hus som rymmer sex scener, stadsbibliotek, en utställningshall, ett konferenscenter, restauranger och ett hotell med 205 rum – och en spektakulär utsikt över den blomstrande staden Skellefteå.

Huset är en av världens högsta träbyggnader och namnet Sara kommer från vår hyllade författare och starka opinionsbildare Sara Lidman, som inte gav vika för motstånd. Hon hade egenskapen att se människor och ville ge alla en röst, särskilt de utsatta eller åsidosatta. Det tycker vi passar så fint in i hållbarhetsperspektivet, för det handlar också om att vara socialt hållbar. Att vi ska kunna erbjuda något för alla både vad gäller genrer men också för människor med olika ekonomiska förutsättningar. Det jobbar vi med varje dag.

Sara kulturhus är byggt av trä inifrån och ut och är på så sätt klimatpositivt. Jag har fått lära mig att mängden lagrad koldioxid i huset motsvarar ungefär 13 500 personers flygresor från Stockholm till New York. Det är vi stolta över. Att byggnaden dessutom har producerats lokalt av skog från regionen och knyter an till Skellefteås långa tradition inom träbyggande gör inte saken sämre.

Att våra artister erbjuds kranvatten hämtat från Skellefteälven istället för buteljerat vatten är för oss en självklarhet och gör att vi tillsammans bidrar till att minska på transporter, utsläpp och avfall.

Blir du nyfiken på att komma och besöka oss? Då ska du känna dig varmt välkommen till Skellefteå!

ANNA JIRSTRAND SANDLUND
VD, SARA KULTURHUS

REDO FÖR FRAMTIDEN

TEXT OCH FOTO VICTOR PERSSON

Ordet digitalisering för snabbt tankarna till massiva blinkande serverhallar, e-fakturor och utvecklade mötesformer. Likaså associeras fortfarande tunga maskiner, löpande band och manuellt arbete enkelt med industrin. En något förlegad bild som inte längre överensstämmer helt med verkligheten. I alla fall inte den i Bollsta. Där färdigställer man nämligen just nu ett av världens mest högteknologiska justerverk. En smart anläggning som med tiden bara kommer bli smartare och smartare.

JUDET AV HAMMARE som slår mot metall och byggarbetare som högljutt kommunicerar med varandra mellan våningsplanen skapar en fartfylld atmosfär. Det är liv och rörelse i stort sett överallt i den 200 meter långa byggnaden som inom kort kommer att bli ett av världens mest moderna justerverk.

– Vi är många här inne just nu, men när vi väl är igång sen kommer maskinerna och anläggningen kunna drivas helt och hållet av tre operatörer, säger Johan Olofsson, chef för teknik och verksamhetsutveckling vid SCA Wood.

Det har gått knappt två år sedan han och kollegorna inom projekt B700, som det kommit att kallas internet, kunde bevittna hur grunden till det nya justerverket gjöts och arbetet drog igång på riktigt. Sedan dess är det mycket som har hunnit hända. Både inom projektet och runt om i världen.

– Skulle någon sagt till mig i november 2019 att vi gick en pandemi till mötes hade jag nog haft svårt att känna optimism, det tror jag alla hade haft. Fördelen för oss, som jag tror bidragit till att vi lyckats hålla vår tidsplan, är att vi redan hade hunnit komma igång. Vi hade mycket av det vi behövde på plats här i Bollsta och kunde fortsätta jobba på när världens länder stängde ner, säger Johan.

Att man inom SCA valt att benämna projektet med siffran 700 är självklart ingen tillfällighet. Med ny toppmodern teknik, robotar och andra digitala verktyg på plats kommer det nya justerverket nämligen bidra till att öka sågverkets totala produktionskapacitet till cirka 700 000 kubikmeter sågad vara per år. En betydande ökning som i sin tur möjliggör för verksamheten i Bollsta, som idag producerar en cirka 550 000 kubikmeter sågad vara varje år, att fortsätta växa under lång tid framöver.

– Precis som i alla andra delar av samhället ser även vi en enorm potential i att nu kunna digitalisera våra processer ytterligare. Konsten att såga timmer är allt annat än ny. Tvärtom så har vi under århundraden försökt förfina vårt arbete, säger Johan och fortsätter.

– Men ska vi nu lyckas ta nästa steg på den resan, och verkligen maximera värdet av varje liten millimeter vi sågar, behöver vi också bli mer digitala. Vi behöver tillvarata alla de

Med hjälp av ny teknik och moderna maskiner har målet varit att skapa världens mest produktiva justerverk

FOTO TORBJÖRN BERGKVIST

FAKTA

Ett justerverk används vid sågverken för att i slutet av produktionskedjan slutsortera virket som sågats till dess rätta längd innan det paketeras, lagerförs och skickas vidare ut till kund.

tekniska hjälpmedel som finns att tillgå idag och samtidigt rusta för det vi tror kommer vara möjligt imorgon.

RÖNTGADE STOCKAR OCH 3D-MODELLER

Ett tydligt sådant exempel, menar Johan, är den CT-skanner som förra året installerades i Bollsta som en del i projektet. En avancerad typ av röntgenutrustning, som likt den sjukhusen använder för att undersöka sina patienter, kan producera tredimensionella avbildningar av stockarna och dess inre egenskaper.

– Stockarna som vi sågar har ofta stått och växt i skogen mellan 70 och 100 år. Att vi nu kan se rakt igenom dem är en riktig game-changer. Vi får oerhört mycket mer värdefull data att kunna utgå ifrån, vilket i sin tur gör att vi enklare kan använda rätt stock till rätt produkt och i slutändan få ut mer ur mindre, fortsätter Johan.

Från att tidigare enbart ha kunnat avgöra hur stocken ska sågas utifrån dess yttre egenskaper och form kan man nu alltså i Bollsta, med hjälp av den nya tekniken och röntgenbilderna den producerar, även se in i stockarna. Med andra ord behöver inget längre lämnas åt slumpen.

– CT-skannern är ett väldigt illustrativt exempel på vad det är vi strävar efter att uppnå. Vi ska ha den senaste utrustningen och de bästa hjälpmedlen som ger oss en konkurrensfördel här

och nu, men vars fulla potential ligger längre fram i tiden. På sikt kommer all den data vi nu får ut genom CT-skannern också gå att koppla ihop med annan data från anläggningen. Det vet vi, men vad datorn och i sin tur vi kommer kunna lära oss av det återstår att se, säger Johan.

VIRTUELLA PRODUKTIONSLINJER OCH MASKININLÄRNING

Från varje maskindel i den nu närmast proppfulla byggnaden tycks ett oändligt antal sladdar snirkla sig ner under golvet eller vidare upp i taket. En del mynnar ut i något av anläggningens elskåp medan andra är tänkta att anslutas direkt till datorer.

– Tanken är att vi ska kunna köra en virtuell version av det nya justerverket parallellt med det riktiga. Både för att enklare kunna gå tillbaka i tiden och i lugn och ro följa upp de problem som uppstår, men också för att kunna identifiera mönster i hur vi arbetar, säger Johan och avslutar.

– På sikt kommer en dator som sett en operatör åtgärda en viss typ av problem på samma sätt tillräckligt många gånger kunna föreslå lösningar mycket snabbare och i förlängningen själv åtgärda problemen när de uppstår. Maskininläringen är kanske inte det som står högst upp på prioritetlistan just nu, men som jag sa innan, det är minst lika viktigt att vi ser till att vara redo för det framtiden har att erbjuda. ☞

På väg mot en fossilfri värdekedja

En modell för att beräkna verksamhetens effekt på klimatet, förnybara material i stället för fossila, och en växande skog som binder koldioxid. Där är några av hållpunkterna på resan mot en helt fossilfri värdekedja inom SCA.

ATT BEGRÄNSA DEN GLOBALA uppvärmningen är en av vår tids största utmaningar. SCA publicerade 2019 en modell för att beräkna vilken effekt företagets verksamhet har på klimatet.

Modellen innefattar nettobindningen av kol i bolagets skogar, de samlade emissionerna av fossil koldioxid genom hela bolagets verksamhet, och den substitutionseffekt som koncernens produkter ger upphov till. År 2021 uppgick denna klimatnytta till 10,5 miljoner ton koldioxidekvivalenter, motsvarande utsläppen från Sveriges samtliga personbilar.

INDUSTRIPROCESSERNA 95 PROCENT FOSSILFRIA

SCA har som mål att hela värdekedjan ska bli fossilfri. Ett delmål är att reducera fossila utsläpp med 50 procent från år 2019 till år 2030.

– Genom systematiskt arbete, effektiviseringar och övergång till biobränslen har utsläppen från våra egna industrier halverats sedan år 2010 och industriprocesserna är i dag 95 procent fossilfria, säger Anders Petersson, innovations- och hållbarhetsansvarig på SCA Wood.

FÖRNYBAR RÅVARA

Via aktivt skogsbruk upprätthålls tillväxt och produktion av virke i skogen, och därmed inbindning av koldioxid. Skogarna ger förnybara råvaror till tillverkning av produkter som ersätter sådana med en högre belastning på klimatet – trä i stället för betong och aluminium, papper i stället för plast, biobränslen i stället för fossila bränslen.

– Net zero är inte lösningen, lösningen är att göra mer än så. Vi är redan net plus med 10,5 miljoner ton koldioxid per år, verksamheten är alltså klimatpositiv. Nu ökar vi vårt mål från 10 till 15 miljoner ton koldioxid per år, säger Anders Petersson. ☞

FOTO TORBJÖRN BERGKVIST

Anders Petersson, SCA Wood.

KLIMATMODELLEN

Bolagets totala klimatnytta beräknas enligt den modell som SCA publicerade år 2019, och som uppdateras årligen. Modellen omfattar tre delar:

- > Den egna skogens upptag, där 1 m³sk i nettotillväxt motsvarar ett upptag om 1,375 ton/m³sk CO₂ från atmosfären och är samma faktor som används för Sveriges nationella rapportering. SCAs hela skogsinnehav binder årligen 5,4 Mt CO₂ netto.
- > De fossila utsläppen i värdekedjan, det vill säga från skogsbruket till kundens grind. Utsläppen beräknas enligt GHG-protokollet och omfattar scope 1, 2 och 3. SCAs fossila utsläpp är 0,7 Mt CO₂.
- > Den klimatnytta som uppstår då produkter från SCA ersätter fossila material och motsvarande mängd fossilt kol kan stanna kvar under jord, benämns substitutionseffekt. Substitutionseffekten för 2021 är 5,8 Mt CO₂.

Alla tre delar tillsammans ger att SCAs bidrag till klimatnyttan under 2021 uppgick till 10,5 Mt CO₂.

Rundvik sågverk får egen pelletsanläggning

SCA har beslutat att investera 70 miljoner kronor i ett nytt sågintag och en pelletsanläggning vid Rundviks sågverk. En investering som inte bara breddar och stärker sågens verksamhet, utan också bidrar till att göra hela företagets värdekedja ännu mer hållbar.

”**I GÅR NU HELT KLART** en spännande tid till mötes. I kombination med satsningarna som gjorts på terminalanläggningen här i Rundvik bidrar möjligheten att nu också kunna producera pellets till att vi stärker våra förutsättningar för fler affärer inom det hyvlade produktutbudet”, säger Magnus Karlsson, sågverkschef vid Rundviks sågverk.

Genom den nya anläggningen kommer sågverket i Rundvik kunna producera mellan 25 000 och 30 000 ton pellets per år. En kapacitet som i praktiken innebär att allt det kutterspån som idag genereras från hyvleriet, istället för att transporteras vidare för förädling, kommer kunna göras till fossilfritt bränsle direkt på plats. Något som i sin tur medför flera fördelar enligt Jerry Larsson, affärsområdeschef på SCA Wood.

– Vi ser att det här är en satsning som skapar nyttor i flera led. Det ger sågverket en större bredd, gynnar den lokala skogsnäringen, tillför förnybart bränsle till Obbola och leder samtidigt till kortade transportsträckor inom vår egen verksamhet.

STÄRKT HÅLLBARHETSPROFIL

Pelletsen som ska tillverkas i Rundvik kommer både erbjudas till försäljning på den lokala marknaden och användas vid pappersbruket i

Obbola, som sedan tidigare investerat i en ny biobränsleledad mesaugn. Det innebär med andra ord att nästan hela bruket kommer vara försörjt med biobränsle.

– Satsningen i Rundvik är indirekt också en satsning på SCA i Obbola som kan bli en leverantör av kraftlinor som klarar av att sticka ut hakan och säga att man har en helt fossilfri produktionsprocess, säger Mikael Källgren, affärsområdeschef för Förnybar Energi och fortsätter.

– Skogsbruket fyller en viktig funktion för att skapa biobaserade råvaror som ersätter fossilt, vilket den här investeringen är ett bra exempel på. Det är hett tryck på bioenergimarknaden och det är mycket positivt att vi kan öka volymen till marknaden samtidigt som den hållbara värdekedjan inom SCA förstärks.

För SCA medför möjligheten att producera pellets i Rundvik dessutom en kortad transportkedja till Obbola på åtminstone 11 360 mil varje år. En minskning som motsvarar drygt 115 ton koldioxid om året. ☞

FOTO: SCA

Nytt träslag, nya möjligheter

När den nordamerikanska contortatallen planterades i Sverige under tidigt 1970-tal var målet tydligt. Att så snabbt som möjligt åter skapa balans i skogsbeståndet och säkra tillgången till råvara över tid. I dag, drygt 50 år senare, står SCA redo att introducera det nya träslaget på marknaden och börja producera sågade trävaror av contortatallen i större skala.

PÅ ANDRA SIDAN ATLANTEN har contortatallen länge utgjort ett av de vanligaste och mest populära träslagena, men i Sverige är det först nu som befintliga bestånd börjar

uppnå en slutavverkningsbar ålder. Något som i sin tur sätter punkt för ett kapitel och påbörjar ett annat. Efter att ha experimenterat, testat och byggt upp kunskapsbanken i väntan på större volymer av moget timmer finns nu äntligen förutsättningarna på plats att börja skala upp produktionen av contortabaserat virke på riktigt.

– Vi har provsågat contortatallen under våren och känner oss allt mer trygga i att vi hittat, samt fortsatt kommer att hitta, produktsegment där råvarans sammanlagda värde kan maximeras. Hitills har vi fokuserat på produkter som emballage, regler och lamina för Japan då dessa segment ligger i balans med volymerna vi ska producera och passar för contorta, men möjligheterna är garanterat fler på sikt, säger Alexander Áhréus, projektledare vid Gällö sågverk.

FLER MÖJLIGHETER PÅ SIKT

Unikt för contortatallen är dess snabba tillväxttakt. I jämförelse med den svenska tallen uppnår contortatallen sin avverkningsbara ålder upp till 40 procent snabbare. Något som i sin tur ger träslaget flera unika och spännande egenskaper ur ett produktperspektiv.

– Växtkraften i contortatallen gör att avståndet mellan kvistvarven blir mycket längre än på den svenska tallen, samt att andelen friska kvistar är högre. Här tror vi absolut att även contortatallen

på sikt kan ha en given plats i sammanhang där kvistfria komponenter och friskkvistig limfog efterfrågas, så som vid listtillverkning och för snickeri- och möbelindustrin, säger Alexander och fortsätter.

– Därutöver har vi även, tack vare den höga andelen friska kvistar, kunnat se goda resultat när vi testat att värmebehandla contorta, vilket känns oerhört spännande. Kan vi på så sätt lite längre fram, på ett klimatsmart sätt, göra rötbeständiga produkter är det inte omöjligt att contorta på sikt även skulle kunna användas för i utomhusmiljöer som trall eller ytterpanel.

800 000 TON KOLDIOXID EXTRA PER ÅR

Idag finns contortatallen planterad på cirka 15 procent av SCA:s brukningsbara skogsinnehav, vilket motsvarar cirka 300 000 hektar och lite drygt hälften av all contortatall i Sverige. Totalt bidrar den, tack vare sin snabba tillväxttakt, till ett extra upptag av koldioxid ur atmosfären om cirka 800 000 ton per år.

– Genom att vi nu också kan börja såga contortatallen och i förlängningen tillverka fler koldioxidbindande träprodukter, som likt alla konstruktioner i trä, bidrar vi till att en ännu större andel av den koldioxid som fångats upp av träden fortsätter lagras även efter att de avverkats, avslutar Alexander.

I takt med att beståndet fortsätter växa och produktutbudet utvecklas är ambitionen nu att skala upp produktionen mot en volym på upp till 200 000 kubikmeter sågad vara om fem år. ☞

Från fallved till poetisk pall

NEDFALLET VIRKE FRÅN en sjuk ek, har förvandlats till uttrycksfulla möbler i formgivaren Elsa Unnegårds händer. Pallen VED är en av vinnarna i Ung Svensk Form 2022 och visas i en turnerande utställning som lyfter fram unga svenska formgivare. Pallen ingår i ett större projekt där Elsa Unnegård enbart arbetat med virket från den döende eken, för att både hylla naturens rikedom och påminna om konsumtionssamhällets konsekvenser. Juryn som valde ut VED bland de tävlande bidragen föll för att pallen uppfattas som en skulptur samtidigt som den fungerar som möbel. Dessutom är den ett inspirerande exempel på upcycling, alltså ett återbruk som varsamt höjer upp fallved till något skulpturalt vackert som kommenterar samtiden. Utställningen är en samproduktion mellan Svensk Form och IKEA Museum, som samarbetar med utställningsarrangörer och stipendiegivare.

ELSA UNNEGÅRD

FOTO FREDRIK SUNDIN CARLSSON

Biosphere

På Treehotel i Harads, Swedish Lapland, möts natur, hållbarhet, komfort och modern design i ett spännande äventyr för alla åldrar.

Det senaste tillskottet är det nya rummet Biosphere. Med en fasad bestående av 350 fågelholkar i olika storlekar är tanken att bidra till att vända fågelpopulationens nedåtgående spiral i de svenska skogarna och istället stärka biosfären och den naturliga livsmiljön.

Tillsammans med några av Skandinaviens ledande arkitekter har Treehotel skapat åtta unika trädrum 4–10 meter upp i träden.

www.treehotel.se

FOTO: MATS ENGFORS FOTOGRAFIC

Treehotel

